افق حوزه
• سال بیست و دوم
• شماره ۸۰۴
• دوشنبه ۴ تیر ۱۴۰۳
• ۸ صفحه • ۵۰۰۰ تومان
Ofogh-e Hawzah Weekly
• صاحب امتیاز: مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه
• مسئول مرکز رسانه و فضای مجازی حوزه‌های علمیه: رضا رستمی
• سردبیر: رمضانعلی عزیزی • با همکاری هیأت تحریریه
• تلفن: ۳۲۹۰۰۵۳۸ • نمابر: ۳۲۹۰۱۵۲۳
• صندوق پستی: ۳۷۱۸۵/۴۳۸۱
• نشانی: قم، بلوار جمهوری، کوچه ۲، پلاک ۱۵
• پایگاه اینترنتی: www.ofoghhawzah.ir
• پست الکترونیک: info@ofoghhawzah.ir
• کارشناس فنی چاپ: مصطفی اویسی • چاپ: صمیم ۶۵۵۸۶۸۰۱ (۰۲۱)

در محضر نور

امام موسی کاظم علیه‌السلام

ما بَعَثَ اللهُ أَنْبِيائَهُ وَرُسُلَهُ إِلى عِبادِهِ إِلاّ لِيَعْقِلُوا عَنِ اللهِ، فَأَحْسَنُهُمُاسْتِجابَةً أَحْسَنُهُمْ مَعْرِفَةً لِلّهِ وَأَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللّهِأَحْسَنُهُمْ عَقْلاً وَ أَعْقَلُهُمْ أَرْفَعُهُمْ دَرَجَةً فِي الدُّنْيا وَالاْخِرَةِ.

خداوند پیامبران و فرستادگانش را به سوی بندگانش بر نینگیخته؛ مگر آن که از طرف خدا تعقّل کنند. پس نیکوترینشان از نظر پذیرش، بهترین‌شان از نظر معرفت به خداست و داناترین‌شان به کار خدا، بهترین‌شان از نظر عقل است و عاقل‌ترین آن‌ها، بلندپایه‌ترین‌شان در دنیا و آخرت است.

کافی: ۱۲/۱۶/۱

سخن بزرگان

امام خمینی رحمه‌الله

وصیت من به ملت شریف آن است که در تمام انتخابات، چه انتخاب رئیس‌جمهور و چه نمایندگان مجلس شورای اسلامی و چه انتخاب خبرگان... در صحنه باشند. تعیین رئیس‌جمهور یکی از چیزهایی است که بر همه مسلمان‌های ایران، بر همه مکلف‌های ایران واجب است که در این امر دخالت داشته باشند. نگویید که دیگران رأی می‌دهند... تو هم باید رأی بدهی، آن روستایی هم که در کنار مزرعه خودش کار می‌کند، باید رأی بدهد؛ تکلیف است. این یک تکلیف الهی است.

صحیفه امام؛ ج ۱۵، ص ۱۵

نیم‌نگاهی به زیارت امیرالمؤمنین علیه‌السلام با محوریت روایات اهل سنت

حجت‌الاسلام والمسلمین
محمدجعفر طبسی

هجدهم ماه ذی‌الحجة‌الحرام سالروز عیدالله الاکبر عید سعید غدیر است. روز پیوند رسالت با امامت و نبوت با وصایت و جانشینی بلافصل مولای متقیان و امام المجاهدین و شیخ المظلومین علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام.

مرحوم شیخ طوسی (متوفی ۴۶۰ قمری) با سندی از محمدبن ابی‌نصر بزنطی نقل کرده که نزد امام رضا علیه‌السلام بودیم و مجلس مملو از جمعیت بود. صحبت از غدیر به میان آمد؛ برخی آن را انکار کردند. حضرت فرمود: پدرم از پدرش نقل کرد که «إنّ یوم الغدیر فی‌السماء أشهر منه فی الارض؛ والله! لو عرف الناس فضل هذا الیوم بحقیقته لصافحتهم الملائکة فی کلّ یوم عشر مرّات، ولولا إنّی اکره التطویل لذکرت من فضل هذا الیوم وما اعطی الله فیه من عرفه ما لا یحصی بعدد»؛ یعنی روز غدیر در آسمان‌ها مشهورتر از زمین است؛ به‌خدا سوگند! اگر مردم فضیلت و حقیقت این روز را می‌دانستند، ملائکه هر روز ۱۰ مرتبه با آن‌ها مصافحه می‌کردند؛ اگر کلام طولانی نمی‌شد، از فضیلت این روز بسیار بیشتر می‌گفتم. (تهذیب الأحکام، ج ۶، ص ۲۴، اقبال‌الاعمال، ج ۱، ص ۴۶۸، بحارالانوار، ج ۹۴، ص ۱۱۸، وسائل‌الشیعه، ج ۱۴، ص ۳۸۸)

یکی از راه‌های شناخت صاحب غدیر توجه به فرازهای موجود در زیارت‌نامه‌های آن‌حضرت است که در این مقاله کوتاه به آن اشاره می‌شود.

• ۱. السلام علیک یا حجّة‌الله

مرحوم شهید اول در کتاب مزار صفحه ۷۵ این تعبیر را در زیارتنامه آن حضرت ذکر کرده است. (السلام علیک یا حجة‌الله)؛ حجت در لغت به‌معنی دلیل و راهنماست. حضرت به‌عنوان راهی به سوی الله شد و این تعبیر را نبی مکرم اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله درباره آن حضرت به‌کار برده است.

جناب ابن‌عساکر دمشقی متوفی ۵۷۱ قمری شافعی مذهب، ۳ روایتی از صحابی رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله انس‌بن مالک نقل کرده که فرمود: «انا وهذا حجة‌الله علی خلقه» (تاریخ دمشق جلد ۴۵ صفحه ۲۳۵) و در روایتی دیگر فرمود: «انا وهذا حجة‌الله علی عباده» و در روایت سوم آمده است: «انا وهذا حجة علی أمّتی یوم القیامة»حضرت هم در دنیا حجت است و هم در آخرت.

• ۲. السلام علیک یا امام الهدی

در این فراز از زیارت‌نامه، امام پرچمدار هدایت قلمداد شده است. ابوبرزه اسلمی می‌گوید: از رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله شنیدم که فرمود: «إنّ علیاً رایة الهدی» (تاریخ دمشق جلد ۴۵ صفحه ۲۲۱) به تحقیق که علی علیه‌السلام پرچمدار هدایت است.

• ۳. السلام علیک ایّها الوصیّ

مرحوم شهید اول در کتاب المزار صفحه ۷۵ این تعبیر را در زیارتنامه آن حضرت ذکر کرده است. ابن‌عباس مفسر معروف از رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله روایت کرده که در روز قیامت منادی ندا می‌دهد که: «هذا علی‌بن ابی‌طالب وصی رسول المسلمین» در حدیث یوم‌الدار نیز رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله از امیرالمؤمنین علیه‌السلام به‌عنوان وصی یاد کرده است. عبدالله‌بن عباس از علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام جریان یوم‌الدار را نقل کرده و می‌گوید: رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: «فایّکم یؤزانی علی هذا الامر علی ان یکون اخی وخلیفتی فیکم»؛ یعنی کدام‌یک از شما دعوت مرا می‌پذیرد تا در بین شما به‌عنوان برادر و جانشین من باشد. (تاریخ دمشق جلد ۴۵ صفحه ۳۸) ابن‌بریده از پدرش نقل کرده که رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: «لکلّ نبی وصی و وارث و ان علیا وصیی و وارثی». (تاریخ دمشق، ج ۴۵، ص ۲۹۹)

• ۴. السلام علی المخصوص بالأخوّة

شهید اول رحمه‌الله در کتاب المزار از امام جعفر صادق علیه‌السلام این تعبیر را درباره امیرالمؤمنین علیه‌السلام به‌کار برده. تعبیر اخوّت و برادری بر سردر باب قبله آن‌حضرت نوشته شده: «السلام علیک یا أخا رسول‌الله». احادیث بسیار فراوانی در منابع اهل سنت وارد شده که پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله تعبیر و لقب برادری را نسبت به علی علیه‌السلام داده است و خود حضرت نیز، این لقب را به خودش داده است. احمدبن حنبل متوفی ۲۴۱ در کتاب فضائل‌الصحابه صفحه ۲۲۳ از شخصی به‌نام عبّادبن عبدالله نقل می‌کند که از علی علیه‌السلام شنید که فرمود: «انا عبدالله واخو رسوله»؛ من بنده خدا و برادر رسول‌خدا هستم و احمد نیز، در صفحه ۲۲۷ از سعیدبن مسیّب نقل می‌کند که رسول‌خدا به آن‌حضرت فرمود: «أنت أخی وانا اخوک» و در حدیثی دیگر در صفحه ۲۳۶ پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله به آن حضرت فرمود: بگو «انا عبدالله واخو رسوله لا یدّعیها بعدی الّا کذّاب».

نفی اخوت در روز بیعت

ابن‌قتیبه دینوری (متوفی ۲۷۶) در کتاب الامامه والسیاسه در حوادث روز بیعت می‌نویسد که علی را به‌زور از منزل جهت بیعت خارج کردند و نزد ابوبکر بردند و به او گفتند: بیعت کن! حضرت فرمود: اگر بیعت نکنم، چه کار می‌کنید؟ گفتند: به‌خدایی که شریک ندارد، گردنت را می‌زنیم. فرمود: «إذاً تقتلون عبدالله وأخو رسوله»؛ یعنی در این صورت بنده خدا و برادر رسول خدا را می‌کشید. عمر گفت: «امّا عبدالله فنعم وأما أخو رسوله فلا»؛ بنده خدا بله؛ ولی برادر رسول‌خدا نه. (الامامة والسیاسة صفحه ۲۰) شگفتا که امیرالمؤمنین علیه‌السلام را به‌عنوان برادر رسول‌خدا هم قبول نداشتند و علناً با گفته پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله به مخالفت برخاستند و نفی اخوت کردند.

• ۵. اخوت علی علیه‌السلام بر روی درب بهشت

حافظ‌بن عساکر دمشقی شافعی در کتاب تاریخ دمشق جلد ۴۵ صفحه ۴۶ و طبرانی در کتاب المعجم‌الاوسط جلد ۵ صفحه ۳۴۳، حدیثی را مسند از عطیة‌بن سعد عوفی از جابربن عبدالله انصاری نقل می‌کنند که رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: بر روی درِ بهشت نوشته شده: «لا اله الا الله، محمد رسول‌الله، علی أخو رسول‌الله قبل ان یُخلَق السماوات والارض بالفی عام». پس دو هزار سال قبل از آفریدن آسمان و زمین، نام امیرالمؤمنین علیه‌السلام به‌عنوان برادر رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله بر روی درِ بهشت نقش بسته بود.

• ۶. السلام علی الصراط المستقیم

امام جعفر صادق علیه‌السلام از جدش امیرالمؤمنین علیه‌السلام به‌عنوان صراط روشن و مستقیم یاد می‌کند. (المزار، ص ۷۹)

حاکم حسکانی حنفی‌مذهب متوفی قرن پنجم، در کتاب شواهدالتنزیل جلد ۱ صفحه ۷۶ از جناب ابن‌عباس روایت کرده که رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله به علی علیه‌السلام فرمود: «انت الطریق الواضح وانت الصراط المستقیم»؛ تو راه واضح و صراط مستقیم هستی.

• ۷. السلام علی یعسوب‌الدین

این تعبیر را پیغمبراکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله به امیرالمؤمنین علیه‌السلام داده. حاکم حسکانی حنفی‌مذهب در ذیل آیه «اهدنا الصراط المستقیم»، از ابن‌عباس روایت کرده که رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله به آن‌حضرت فرمود: «وانت یعسوب المؤمنین»؛ یعنی تو رئیس مؤمنین هستی. (شواهدالتنزیل جلد ۱ صفحه ۷۶)

• ۸. السلام علی «صالح المؤمنین»

بدون تردید «صالح المؤمنین» معنا و مفهوم وسیعی دارد و شامل همه مؤمنان صالح و با تقوا می‌شود اما مصداق اتمّ و اکمل آن در اینجا، وجود مبارک امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام است. حاکم حسکانی حنفی‌مذهب در کتاب شواهدالتنزیل جلد ۲ صفحه ۳۴۱ با سندی از رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله روایت نقل کرده که «صالح المؤمنین» علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام است. حذیفة‌بن یمان صحابی بزرگ رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌گوید: بر رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله داخل شدم؛ حضرت فرمود: «وصالح المؤمنین»، علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام است. (شواهدالتنزیل جلد ۲ صفحه ۳۴۱)

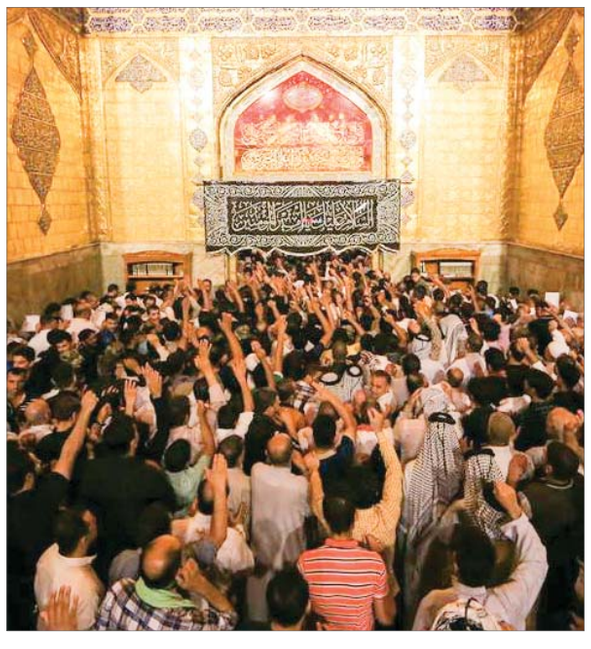

ابن‌عباس مفسّر معروف می‌گوید: «هو علی‌بن أبی‌طالب». (همان)

• ۹. السلام علیک یا أمیرالمؤمنین

بدون هیچ تردیدی لقب امیرالمؤمنین علیه‌السلام از میان تمام ائمه علیهم‌السلام تنها مخصوص امام علی علیه‌السلام است و این لقب را نبیّ مکرّم اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله به آن‌حضرت داده است. ابن‌عساکر دمشقی شافعی‌مذهب در کتاب تاریخ دمشق جلد ۴۵ صفحه ۲۴۸ روایتی را مسند از سعیدبن جبیر از ابن‌عباس از رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نقل کرده که فرمود: «هذا علی‌بن ابی‌طالب وصی رسول المسلمین وامیرالمؤمنین وقائد الغرّ المحجّلین فی جنّات النعیم»؛ یعنی این علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام جانشین پیامبر مسلمانان و امیرمؤمنان و پیشوای نورانیان در بهشت است. خطیب بغدادی در تاریخ بغداد جلد ۱۱ صفحه ۱۱۲ و ذهبی در میزان‌الاعتدال، جلد ۲ صفحه ۳۱۳ همین روایت را نقل کرده است. خوارزمی حنفی‌مذهب متوفی ۵۶۸ در کتاب المناقب صفحه ۳۰۳ با سندی از علی علیه‌السلام نقل کرده که خداوند در شب معراج در محلی به‌نام «سدرة‌المنتهی» به رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله وحی کرده که من علی علیه‌السلام را وصی و خلیفه تو قرار دادم؛ پس او را جانشین خود قرار ده. در ادامه حدیث این‌گونه آمده: به‌درستی و به‌حق که تنها او برازنده لقب امیرالمؤمنین است و چنین لقبی برای احدی قبل از او و بعد از او نخواهد بود: «هو امیرالمؤمنین حقّاً حقّا لم ینلها أحد قبله ولیست لأحد بعده».

مرحوم شهید اول در کتاب المزار صفحه ۱۰۹ در ذکر زیارت مخصوص آن حضرت در روز غدیر، تعبیر امیرالمؤمنین را بیان کرده است: «السلام علیک یا امیرالمؤمنین وسیدالوصیّین ووارث علم‌النبیین».

• ۱۰. السلام علیک أیّها النبأ العظیم

مرحوم شهید اول در کتاب المزار صفحه ۱۱۰ می‌نویسد: «السلام علیک أیّها النبأ العظیم الذی هم فیه مختلفون». حاکم حسکانی حنفی‌مذهب در کتاب شواهدالتنزیل جلد ۲ صفحه ۴۱۸ با سندی از ابی‌حمزه ثمالی نقل می‌کند که از امام باقر علیه‌السلام درباره «عم یتساءلون عن النبأ العظیم» پرسیدم؛ حضرت فرمود: علی علیه‌السلام به یارانش می‌گفت: «أنا والله النبأ العظیم»؛ به‌خدا سوگند که من همان خبر عظیمی هستم که در مورد من همه امت‌ها با هم اختلاف پیدا کردند و به خدا سوگند که خداوند خبر عظیم‌تری از من ندارد و به او سوگند که خداوند آیه و نشانه‌ای بزرگ‌تر از من ندارد.

• ۱۱. السلام علیک یا سیّدالمسلمین ویعسوب المؤمنین وامام المتقین

این فراز از زیارت‌نامه را مرحوم شهید اول در کتاب المزار صفحه ۱۱۰ نقل کرده است. ابن‌عساکر شافعی‌مذهب در تاریخ دمشق جلد ۴۵ صفحه ۲۴۸، با سندی به‌نقل از ابن‌عباس نقل می‌کند که رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: این علی‌بن ابی‌طالب علیه‌السلام جانشین فرستاده پروردگار جهان و امام با تقوایان است.

• ۱۲. السلام علیک یا قسیم الجنه

این لقب منحصر به آن حضرت است. محمدبن منصور می‌گوید: نزد احمدبن حنبل بودیم. شخصی به او گفت: نظرت درباره حدیث روایت‌شده از علی علیه‌السلام چیست که فرمود: من تقسیم‌کننده جهنم هستم. احمدبن حنبل گفت: چه چیزی را انکار می‌کنید؟ مگر ما از پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله نقل نکردیم که به علی فرمود: هیچ‌کس جز مؤمن علی را دوست ندارد و هیچ‌کس جز منافق، علی را دشمن نمی‌داند. گفتیم: بله؛ گفت: مؤمن کجاست؟ گفتیم: در بهشت؛ گفت: منافق کجا است؟ گفتیم: در آتش. گفت: پس علی تقسیم‌کننده آتش جهنم است. (طبقات الحنابلة صفحه ۳۲۰؛ کفایة‌الطالب، صفحه ۲۲؛ المنهج الاحمد فی طبقات اصحاب احمد، جلد ۱ صفحه ۱۳۰) و عبایة‌بن ربعی می‌گوید: از علی شنیدم که فرمود: أنا قسیم النار یوم‌القیامة أقول هذا لی وهذا لک. (المعرفة والتاریخ، ج ۲، ص ۷۶۴، تاریخ دمشق، ج ۴۵، ص ۲۲۷).

یادداشت

نگین کعبه
استاد جواد محدثی

کدام دفتر جز علی علیه‌السلام، دیباچه‌ای خدارنگ دارد؟
کدام دیوان، جز علی علیه‌السلام، سرودهٔ خداست؟
کدام کتاب، جز علی علیه‌السلام، بی‌نیاز از شرح و تفسیر است؟
چه کسی جز علی علیه‌السلام، جان محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله وکدام نسخه چون علی علیه‌السلام، منحصر به فرد است؟
«مهر علی علیه‌السلام» بهار را می‌رویاند و از دل‌ها چشمهٔ محبت می‌جوشاند.
«ولای علی علیه‌السلام»، کیمیای دگرگون ساز دل‌ها و زندگی‌هاست.
«وجود علی علیه‌السلام»، تفسیر محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله است و سجود علی علیه‌السلام، تجسّم عبودیت!
«خشم علی علیه‌السلام»، جهنمی کافرسوز و منافق‌کُش است.
«جهاد علی علیه‌السلام»، قامت دین را استوار می‌دارد.
«قضاوت علی علیه‌السلام»، به عدالت آبرو می‌بخشد و «زندگی علی علیه‌السلام»، حیات را معنی می‌کند.
«اشک علی علیه‌السلام»، چشمهٔ نجواجوش راز و نیاز است.
«دعای علی علیه‌السلام»، کمیلْ‌آفرینِ روزگار است.
«میثم علی علیه‌السلام»، بر فراز دار، چراغ بیداری است.
«عمّار علی علیه‌السلام» در «صفّین تاریخ»، صف حق و باطل را جدا می‌کند.
«غدیر علی علیه‌السلام»، میراث‌دار فضائل اوست. و...
«غدیر»، چشمه‌ای لبریز از آب حیات و دریایی موّاج از کرامت‌هاست.
علی علیه‌السلام، «نگین کعبه» است و نگین کعبه همواره درخشان است.
اینک، زمان به جاودانگی آن «جاودانه مرد» گواه است و خورشید محبت علی علیه‌السلام، دل‌های عاشقان را روشن ساخته است.
امروز، هر دلی خانهٔ محبت اوست و هر جان شیفته‌ای روشن از ولای علی علیه‌السلام است.

عطریار

صبح وصال

غلامرضا سازگار

خوش آن صبح وصالی که هجران به سر آید
خوش آن جمعه که بر ما ز مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فرجه خبر آید
بگویید و بگردید به دریا و به صحرا
کجایی گل زهرا علیهاالسلام، کجایی گل زهرا
خوش آن لحظه شیرین که روی تو ببینیم
سر راه تو همچون گدایان بنشینیم
ببوسیم رهت را، ببینیم رخت را
کجایی گل زهرا، کجایی گل زهرا
خوش آن لحظه که آریم به سوی تو نیازی
همه پشت سر تو بخوانیم نمازی
برد نغمه حمدت به هر آیه دل از ما
کجایی گل زهرا، کجایی گل زهرا
به پای گل نرگس بریزید گل یاس
بخوانید حضورش همه روضه عباس علیه‌السلام
بگویید بگویید ز بی‌دستی سقا
کجایی گل زهرا، کجایی گل زهرا
خوش آن لحظه شیرین که در کعبه درآیی
چو پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله کنار حجر آیی
شود دیده حجاج همه محو تماشا
کجایی گل زهرا، کجایی گل زهرا
همه منتظر هستیم که آیی به مدینه
کنی یاد، کنی یاد، ز مسمار و ز سینه
ز سوز تو مدینه شود محشر کبری
کجایی گل زهرا، کجایی گل زهرا
خوش آن لحظه که آیی سر قبر پیمبر صلی‌الله‌علیه‌وآله
سر قبر پیمبر صلی‌الله‌علیه‌وآله شوی زائر مادر
شود تربت زهرا علیهاالسلام به دیدار تو پیدا
کجایی گل زهرا، کجایی گل زهرا